

Meryem İ. Atlas
meryemilayda@gmail.com

Koronavirüsten Sonra Elimizde Ne Kalacak?

BİREYCİLİK, HERKESİN GENÇ, GÜZEL, FİT, MUTLU VE SAĞLIKLI OLDUĞU BİR İDEAL DÜNYA BALONUNUN İÇİNDE BİZLERİ PERİŞAN EDERKEN, ANSIZIN BİR SALGIN HASTALIK GELDİ. KORONAVİRÜS ADI VERİLEN BU YENİ TİP ÜST SOLUNUM YOLU VİRÜSÜ BİZLERE O KADAR DA “TAMAM HER ŞEY KONTROL ALTINDA, AYNEN, SIKINTI YOK” DÜNYASINDA YAŞAMADIĞIMIZI GÖSTERİVERDİ.

Son bir haftadır sosyal medyada “Batman: Kara Şövalye” filminden bir diyalog dolaşiyor. Filmin kahramanı Batman ve Oskar ödüllü oyuncusu Joker arasında geçen diyalog, Amerika’nın çeşitli yerlerinde marketlerde çıkan tuvalet kağıdı kavgaları üzerine tekrar hatırlandı. Joker bu diyalogda şöyle diyor: “İnsanlar sadece dünyanın onlara izin verdiği kadar iyiler, bunu göstereceğim. Durum ciddi bir hal aldığı anda, bütün bu medeni insanlar birbirlerini yiyecekler.”

Sosyal medyada yapılan yorumlara göre pek çok kişi, Joker’in haklı çıktığını düşünüyor. “Uygar dünyada” insanların kriz anında bencillikleri, vurdumduymazlıkları, istedikleri olmayınca ise şiddete varan agresif davranışları ürkütücü bir hal oluyor. Ufak çaplı elektrikler kesildiğinde, petrol sıkıntısı yaşandığında dahi bu görüntüler hemen ortaya çıkıyor. Elbette karanlık dünyanın kahramanı Joker’in haklı çıkmasını istemeyiz, fakat insanların bencil, diğerkam olmayan, bireyci davranışlarının korkutucu haller aldığı zor günlerden geçiyoruz. Koronavirüsün küresel bir salgına

dönmüş olması, bir tek sağlığımızı değil, insanlığımızı, siyasal ve ekonomik sistemlerimizi ve günlük hayatımızı da tehdit ediyor.

Bireysellik Çağı

Emile Durkheim, içinde yaşadığımız çağı “bireysellik çağı” olarak nitelendirmişti. Geleneksel ilişkilerin çözüldüğü, ailenin küçüldüğü, tarıma dayalı üretimden şehirleşen hayat tarzlarına evrildikçe insanların birey olarak tasvir edilmişti.

Müteakip on yıllarda bireyler, devlete ve topluma karşı savundukları haklarında kendileri için hem daha çok alan hem de daha çok imkan istediler. Bu alan hem fiziksel koşulları olan hem de hak ve özgürlük noktasında elde edilen imkanları tanımlamaktaydı. Kamusal alanın organizasyonunun tamamen devlete bırakılmasına itiraz eden bireyler, serbest piyasa koşullarında belirlenen arz talep pazarında da kendilerine göre kişisel alanlar inşa ve icat ettiler. 20. yüzyılın başından itibaren kıt kanaat yaşamayı iki büyük savaştan öğrenerek terbiye olmuş nesiller kısa sürede yerini refah ve teknoloji devrinde

kendinden başka kimseyi düşünmeyen ve bütün dünyayı kendisini merkeze koyarak algılayan bireylere bıraktı. Üstelik bu bakış açısı, toplumları iğdiş edilerek modernleştirilmiş ve oluşan pastadan hiçbir pay alamamış ülkelerde bile böyle oldu. Sonra ne mi oldu?

Kriz zamanı olmayan her durumda işler “birinci dünya” için tıkrık tıkrık işlemeye devam etti. Hastalar, engelliler ve yaşlıların ortada gezmediği, insanların bireysel tüketiminin kişinin inisiyatifine bırakılıp yaşlandığında veya engelli olduğunda ise devletin kucagina atılıp kaçılan bir sistem teker teker bütün ülkelerde kuruldu.

Bireycilik, herkesin genç, güzel, fit, mutlu ve sağlıklı olduğu bir ideal dünya balonunun içinde bizleri perişan ederken, ansızın bir salgın hastalık geldi. Koronavirüs adı verilen bu yeni tip üst solunum yolu virüsü bizlere o kadar da “tamam her şey kontrol altında, aynen, sıkıntı yok” dünyasında yaşamadığımızı gösteriverdi. Kendimizi önce azar azar sonra da bir anda her şeye kapatıverdik. Daha evvel sıradan basit görünen, hakkımız olduğunu düşündüğümüz, elimizden alınsa kıyameti koparacağımız bir ton şeyle sınılanmaya başla-

dık. Bir kahve içmeye gidemez, anne babamızı ziyaret edemez, sokakta gezemez, en basit günlük işleri yapamaz olduk. Canımız için, ibadetlerimizden, okullarımızdan, alışkanlıklarımızdan vazgeçebileceğimizi gördük. Uslandık mı, asla!

Mesela Jennifer Finney *New York Times*'ta "Her geçen gün daha kötü olan salgın mı yoksa siyaset mi?" diye sorduğu yazısında bile bir şeyleri yönetememe konusundaki acziyetin faturasını çıkarma arzusunun; karşılaşılan sorunu ve toplumu anlayıp çözmeye arzusunun daha baskın olduğunu ilk gösterenlerden biriydi. Türkiye'ye henüz virüs gelmeden virüsün vereceği zarardan doğacak siyasi maliyeti düşünüp ellerini ovuştururlardı. Daha çok ölüm olsa, bir hata yapılırsa, neresinden tutsak da eleştirsek, nasıl fatura çıkarırız diye siyaset yapan bir anlayış, kendi çıkarını, birilerinin ölecek olmasının önüne koymaktadır.

Bencilliğin Pençesinde

İnsanlık artık bireycilikten çıkmış, cahilce bir bencilliğin içine düşmüştür. Üstelik saf bencilliğin barındırdığı rasyonel ve çıkarını düşünen davranış bilincinden de yoksundur. Salgın süresince belirginleşen insan davranışı cahil bir bencilliğin pençesindedir. Bu sistemin içinde uzun yıllar ihmal

edilmiş, son yıllarda ise yalandan çok önemseniyormuş gibi yapılan toplumumuzun yaş almış bazı bireyleri, büyüklerimiz, bir anda bu bencilliğin hem öznesi hem de nesnesi olarak belirdi.

Bir yandan kendilerine bütün kaynaklar seferber edilerek "evinde kalması" anlatılmaya çalışılan ve sokağa çıkma yasağının beşinci gününde hala "yaşayacağım kadar yaşadım" umursamazlığında olan bazı büyüklerimiz, diğer yandan da sokaklarda adeta yaşlı kovalayan, had bildiren, onları toplumun belasıymış gibi göstermeye çalışan yine bazı küstah gençler belirdi.

Koronavirüsün (büyük ölçüde) etkilediği risk grubunun 65 yaş ve üstü olması sebebiyle alınan tedbirlerden birisi de bu yaş grubuna özel sokağa çıkma yasağıydı. Şimdilik büyük kayıpların yaşanmadığı Türkiye'de salgını durdurmak için topluma gece gündüz evde kalmaları öğütleniyor. Lakin yukarıda bahsettiğim bencillik sebebiyle bazı yaşlılar, konunun sadece kendi hayatları olmadığını, yaşlı-genç herkesin taşıyıcı olabileceğini ve üstelik salgının yayılma hızı arttığında sağlık sisteminin büyük sorunlar yaşayacağını anlamak istemiyorlar. Maalesef önce İtalya, sonra İspanya'da yaşananları, solunum cihazlarının yetmemesi ve hastaların hastane koridorlarına taşmasını gördük. Kapasite aşımı

sebebiyle sistemler, kimin hayatının değersiz, kimin hayatının değerli olduğu gibi bir seçim yaptılar ve solunum cihazlarını gençlere takarak yaşlı olanları ölüme terk ettiler. Dünya bu konuda çok kötü bir sınav veriyor.

İngiltere hükümetinin bir ara yürürlüğe koymaya çalıştığı koronavirüs ile mücadelede sürü bağışıklığı yöntemi ise en genç, en güçlü ve en sağlıklı olanın hayatta kalmasını öngörüyordu. Bu fikirden vazgeçmiş olunmasına rağmen bu fikrin bir iki hafta dahi kabul görmüş olması, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri bir arpa boyu yol gitmediğimizi gösteriyor.

Yine 17 Mart 2020 günü dünyanın pek çok yerinde üniversiteler eğitime ara verdi. Bu ara vermenin sebebi küresel bir salgın değilmiş gibi üniversitelerin son günü gençler "lockdown" partileri verdi. Hatta bu partilerin bir kısmında yaşlılar için "ya önümüzden çekil, ya öl" pankartı açıldığı ortaya çıktı. Gençler, yaşlılar için "ölümü zaten yakın, bugün ölse ne olur ki" diye düşündüklerini açıkça dile getirmekten çekinmediler. Bu düşünce üzerine inşa edecekleri bir dünyanın 50 sene sonra kendilerine ne vereceğini hiç düşünmeden...

Hayatın kutsallığını unutarak ve bütün canlıların en temel haklarından olan hayatta kalma mücadelesini bir yana bırakarak, bir

Türkiye'ye henüz virüs gelmeden virüsün vereceği zarardan doğacak siyasi maliyeti düşünüp ellerini ovuştururlardı. Daha çok ölüm olsa, bir hata yapılırsa, neresinden tutsak da eleştirsek, nasıl fatura çıkarırız diye siyaset yapan bir anlayış, kendi çıkarını, birilerinin ölecek olmasının önüne koymaktadır.

başkasının yaşını bahane ederek ölmesi gerektiğini düşünme cüretini bu gençlere kim vermişti? Bir yaşlı amcayı yolda durdurarak, otoriter bir dille hesaba çekmeyi ve onu yaşından dolayı aşağılayıcı bir duruma düşürme cüretini bu genç erkekler kim vermişti? Bu genç adamlar, bu salgın sonrası dünyanın onlara ne getireceğini hiç düşünmüşler miydi ki bütün bencilliklerini ve kibirlerini böyle gururla ortaya saçabiliyorlardı.

Koronavirüs salgını bizlere geride bıraktığımız, küçümsediğimiz, önemsemediğimiz çok şeyi hatırlattı ve kültürümüzün bize has kaybetmememiz gereken hasletlerini çok acı bir gerçekle yüzümüze vurdu. Bizler, büyüklerimize, yaş almış insanlarımıza sadece yaşına hürmeten bir makam vermiş bir toplumuz. Sokakta hiç tanımadığımız insanlara amca, teyze, dayı diye hitap ederiz, yeri gelir bir anlaşmazlık çıksa "yaşına hürmeten sustum" deriz. Ellerini öperiz, hayır dualarına çok önem veririz. Bize yakınlık dereceleri ne olursa olsun, bulunduğu her ortamda saygı ve hürmet gösteririz, göstermediğimiz zaman da kınanırız. Umarım ki bu hasletlerimize daha çok sahip çıkar ve asil zenginliğin burada olduğunu görürüz. Umarım bu kriz sonrasında kapitalizmin insanı nasıl hallaç pamuğuna çevirdiğine ve yıllarca emeğini sömürdükten sonra yaşlanınca da değersizleştirip bir kenara bıraktığını acil fark ederiz.

Belki bu saatten sonra Türk toplum yapısına uygun olmadığı halde evde ayakkabı ile gezilen diziler çekmekten, "aman bizim kadınlarımız da temizlik hastası" diye küçümseyici cümleler kurmaktan, pisliği, düzensizliği Batılılara benziyor diye övüp marifet sanmaktan acilen vazgeçeriz.

Kimden Medet Umuyoruz?

Uygar olarak tanımlanan Dünya'nın, gelişmiş ülkelerin, binalara, finansal sistemlere, eğlenceye, otel kapasitesine yaptıkları yatırımı, kendi halkları için dahi sağlık sistemine yapmadığını bu salgın vesilesi ile acı bir şekilde gördük. Bu ülkelerin kurduğu dünyada fakir ülkeler ise koronavirüsle mücadelede ancak bir felaket ile karşı karşıya kalabilecekler. Öte yandan insanlığın en büyük ayıplarından birisi olan mülteci kampları Gazze'de, Suriye'de, Yemen'de, Bangladeş'te gözümüzün önünde durmaktadır. İsrail'in Gazze'de özellikle düzenli bir şekilde hedef aldığı ve Suriye'de de rejim tarafından bombalanan hastaneler, bu bölgelerde bir de salgın hastalıkla baş etme durumunda yine insanlığın en büyük imtihanlarından birisi olarak kayda geçecek. Lakin, medeni dünya, bu sefer göz yummaya bile aman bulamadan kendi sorunları ile baş ediyor olacak.

 Elazığ'da yeni tip koronavirüs tedbirleri çerçevesinde, dışarı çıkmaları kısıtlanan 65 yaş ve üzeri ile kronik hastalığı olan vatandaşların ihtiyaçları İl Emniyet Müdürlüğü Toplum Destekli Polis ekipleri tarafından karşılanıyor. Ekipler, park ve bahçelerde gerçekleştirdikleri denetimlerde vatandaşları bilgilendirip kısıtlamaya uymayanları araçla evlerine bırakıyor. (23 Mart 2020)

Belki bu saatten sonra Türk toplum yapısına uygun olmadığı halde evde ayakkabı ile gezilen diziler çekmekten, "aman bizim kadınlarımız da temizlik hastası" diye küçümseyici cümleler kurmaktan, pisliği, düzensizliği Batılılara benziyor diye övüp marifet sanmaktan acilen vazgeçeriz.

Koronavirüs konusunda ciddi bir liderlik ve karar alma krizi de gözlemleniyor. Trump, uzun süre karar verme tekelini elinde bulundurdu ama gerekli tedbirleri almakta çok geç kaldı. İtalyanlar salgının Avrupa'da yayıldığı ilk ülke olarak hastalığı ciddiye almadılar ve tedbir almakta geciktiriler. Hiçbir tedbir almayan İngiltere veya salgın hastalığı fırsat bilerek vatandaşları cep telefonları üzerinden fişleyip kriz bahanesi ile uzun vadeli bir gözetleme sistemi kurmaya çalışan Netanyahu'nun İsrail'deki gibi uygulamalar da mevcut.

Üstelik bir de insanların paniği, virüs mü kaptım endişesi, hastaneye akın edenler, market yağmalayanlar, psikolojisi bozulmuş insanlar durumu daha karmaşık bir hale getirdi. Türkiye, bir alışveriş sitesinin 2 liralık makarnayı daha ilk vakanın görüldüğü gün 45 liraya satmaya kalkışması ile karşılaştı. Ardından marketlerden makarna ve temel gıdaların bir seferde alımına kısıtlama getirildi. İnsanların her türlü sınırları zorlayan davranışları için her gün yeni düzenlemeler geliyor. Bütün uyarılara ve tedbirlere rağmen insanlar sınırları zorlamakta ısrar ediyor.

Olumsuz Varsayımlar

Türkiye'nin salgına karşı tedbirleri vatandaşın özgürlüklerini de engellemeden almaya çalışması yeterli olmuyor, her akşam sosyal medyada ülkenin salgını yönetim şekli ile binlerce yalan yayılıyor ve müşterisi çok bol oluyor. İnsanların kendi ülkeleri ile ilgili olumsuz varsayımlara inanmaya meyletmek gibi kötü bir huy var.

Karşılaştırma yapmak, sosyal bilimlerin ve en temel mantık kurallarının gereğidir. Zira aynı ip masanın kenarını ölçmek için çok uzun ama bir kuyuya sarkıtmak için çok kısa olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla insanlar olayları nedensel ilişkilerle belli bağlamda ve oransal karşılaştırmalarla anlamlandırabilirler. Bir yemek için 5 domates yeter mi, sorusunun

cevabı için o yemeğin ne olduğu, mesela menemen mi yoksa bulgur pilavı mı ve aynı yemeğin kaç kişi için yapılacağı bilgisine ihtiyaç vardır. Maalesef günümüzde bu en basit mantık ilkesinden azade bir şekilde meseleleri ele alma tutumu yaygınlaşmıştır.

Mesela salgının Türkiye’de başladığı ilk günlerde İtalya ve Türkiye arasında vaka sayısı ve gün ilişkisi üzerinden doğru orantı kuran bir tablo yayınlandı. Birinci gün şu kadar vaka, ikinci gün bu kadar vaka denerek Türkiye’nin İtalya’dan daha kötü durumda olacağı düşüncesi henüz elimizde geçerli hiçbir veri yokken yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Pek çok kimse buna inandı ve bu tabloyu paylaştılar. Halbuki erken evrede, Türkiye’nin nüfusunun İtalya’dan daha genç ve daha çok olduğunu ve en başından başlayarak günlük bazda İtalya’dan çok daha fazla test yaptığımızı ihmal eden bu bilgiye inanmak, yaygınlaştırmak insanları belirsiz bir apokaliptik tutuma sürüklemek, nihilist terör örgütlerinin ideolojisi değil de nedir?

Nitekim sosyal medya üzerinden yangına çağırıcılar, yangın nerede diye koşup geliciler ve kötü niyetli mesaili sosyal medya işçileri için salgın, toplumu panik ve korkuya sevk edecek her malzemeyi vermekteydi.

Salgın, vücudumuza virüsü ile girmeden evvel, en derin korku ve kaygılarımızı sömüren bencillik, ön yargı, kendini düşünme virüsleri çoktan bünyemizde gezmeye başladı. Apokaliptik filmlerden gördüğümüz terk edilmiş şehirler, boş meydanlar görüntüsü, tedirginlik, gergin bekleyiş başlı başına zorken, hayatımızı kimler daha zor hale getirdi? Salgında boş durmayarak yapılan işleri karalamaya çalışanlar, işini yapanları sürekli yaftalayanlar, yalan haber yayanlar ve bu haberler üzerinden devleti kötüleyenler, market yağmalayanlar, tedbirlere uymayanlar, uyarıları takmayanlar... Virüs mü yoksa bu tutumlar mı hangisi hayatımızı daha çok zorlaştırdı?

Biopolitik Kontrol

Bu süreçten sonra çok derin sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşümler geçireceğiz. AB ülkeleri şimdiden buldukları yapıyı sorgulamaya, İtalya’da ise aşırı sağ, “ben demiştim, ben demiştim” demeye başladı. Bu durumdan krizi yönetebilen, liderlik gösterebilen, doğru kararlar alabilen ve uygulayan ülkeler güçlenerek ve halklarının güvenini alarak çıkacaktır. Eminim Türkiye bu ülkelerden birisi olacaktır.

Haz üzerine kurulu bir arz talep piyasasında sağlık çalışanları, insanların gönlünü fetheden bir

 Yeni tip koronavirüse karşı 7 gün 24 saat görev başında olan sağlık çalışanlarının paylaştığı, “Biz senin için burada kalıyoruz, sen de bizim için lütfen evde kal” çağırısı, Bartın Devlet Hastanesi çalışanlarından da destek gördü. (20 Mart 2020)

Salgında boş durmayarak yapılan işleri karalamaya çalışanlar, işini yapanları sürekli yaftalayanlar, yalan haber yayanlar ve bu haberler üzerinden devleti kötüleyenler, market yağmalayanlar, tedbirlere uymayanlar, uyarıları takmayanlar... Virüs mü yoksa bu tutumlar mı hangisi hayatımızı daha çok zorlaştırdı?

popçuya ve futbolcuya 1,5 milyon avro verilip, insanların hayatını kurtaran bir araştırmacıya bin 500 avro verilmesinin hesabını bugün İtalya’da sormaya başlamıştır ve diğer ülkelerde de sorulmalıdır. Sağlık çalışanları bu sürecin sonunda vergilerin ve devlet teşviklerinin kapitalistlerin yararına değil, kamu yararına göre kullanılmasını talep etmelidir.

Aynı şekilde toplumlar salgın bahanesi ile uluslararası sistemlerin ve devletlerin üzerlerinde biopolitik kontrol kurmalarını da engellemelidir. Gelişmiş bütün sağlık sistemlerinde kullandığımız ilaçtan yaptırdığımız teste kadar her şeyin kayıt altında olmasına rağmen, sağlık sistemlerinin salgın durumunda risk grubundaki hastaları otomatik olarak belirleyemediğini ve bir önlem alamadığını görmekteyiz. O halde bu bilgiler ne için toplanmaktadır? Bir veri alt tabanı yazılımı ile sizi “kurtaracak” bir sisteme döndükten sonra çevrimiçi depolanması trafik kazası dışında başka neye hizmet etmektedir?

Kendi kaderi ile baş başa kalan ulus devletler liberal ekonomilere “sosyal devletin gereği olarak” daha fazla müdahale etmek isteyecektir. Piyasa araçlarını kontrol ederken devleti dışlayan ama en ufak bir krizde devlet gelsin çözsün, vatandaşla ilgilensin diyen bir ekonomi anlayışı, muhakkak dönüşüme uğrayacaktır. Bu da devletleri güçlendirecektir. Hatta Çin gibi daha otoriter yapıların virüsle mücadeledeki başarısı şu an yaşayan kuşakların hafızasında elbette bir yer edecektir. Bu şekilde toplumlar post-globalleşme denen bir tuzağın içine çekilmek istenebilecektir. Malların ve finansal araçların serbestçe dolaşabildiği, çevrimiçi bir şekilde bütün insanlığın birbirine bağlandığı ama bireylerin hareket kapasitesinin sınırlandığı bir dünyaya önümüze konabilir. Peki bütün bunlar, virüsün mü, ekonominin mi, sağlığın mı, ideolojinin mi gereğidir, bunu hepimiz önümüzdeki günlerde sormak zorunda kalacağız.